

Una ullada a l'antroponímia mallorquina del segle xv a través d'uns llibres de comptes de la família Ballester

Miquel Xavier Duran Vaquer

A manera de preàmbul, voldriem encetar aquest treball aclarint d'avançada que, a través del breu estudi aquí oferit als lectors, s'ha pretès confeigir un mostreig dels antropònims continguts a un inventari de béns que fou aixecat a la parròquia de Manacor l'any 1503 a raó de la defunció de Miquel Ballester *el Gran* (ca. 1429–†1503). A partir de la identificació del corpus nominal comprès als llibres de comptabilitat inclosos a l'inventari, en els quals es refereixen part de les transaccions comercials dutes a terme per la família al llarg del segle xv, hem elaborat un registre que compta amb un miler de noms, una xifra gens menyspreable tractant-se d'un document mancat del caràcter oficial i exhaustiu de les fonts fiscals que s'avesen a emprar en recerques d'aquesta índole: talles, estims, morabatins, monedatges, etc. Maldament no estem davant d'una font estrictament canònica, la varietat a la nòmina inventariada permet realitzar una aproximació a la situació de l'antroponímia illenca durant el període esmentat.

Miquel Ballester *el Gran* fou un dels membres més notables de la nissaga manacorina dels Ballester, de la branca dels anomenats *de Cal Comte*.¹ Juntament amb el seu pare, Joan Ballester *major* (ca. 1400–†1469), fou el protagonista de la puixança d'aquesta família cap a la segona meitat del segle xv, i es convertí en el terratinent més poderós del llevant mallorquí i en un dels més

¹ Joan Lluís SANSÓ i Rafel SANSÓ (2008), p. 157.

respectats de tota l'illa.² La seva bonança econòmica fou el fruit d'una constant acumulació de terres i censals en el decurs del segle XIV i de les primeres dècades del XV per part dels seus predecessors, els quals concediren a Miquel Ballester els recursos materials per establir una empresa familiar dedicada a l'explotació agropecuària, fonamentalment (però no exclusivament) ovina, a través de l'arrendament de terrenys de pastura i companyies d'ovelles a tercers així com en el mercadeig directe de llana amb teixidors i paraires, activitat que coincidí amb la creixença de la indústria drapera a Mallorca cap a final del segle XV.³ En el moment de la seva mort, la hisenda que posseïa era estimada en unes 10.000 lliures⁴ i ocupava una extensió de devers 3.000 ha.⁵

De l'inventari aixecat pel notari manacorí Antoni Mir, custodiat sota la signatura M-737 a l'Arxiu del Regne de Mallorca, aquí ens interessen fonamentalment els censals anuals, els comptes oberts i les cartes de compra i establiments de propietats transferits al protocol notarial com a memòria del buidatge de fins a vint-i-un llibres de comptes, un d'ells escrit de la mà de Joan Ballester, son pare, un de Francina Balaguer, la seva muller, i la resta del propi Miquel Ballester. Tota aquesta documentació es trobava estotjada a l'estudi de la casa familiar a Manacor, ordenada en caixons; juntament amb els llibres de tall transaccional, també hi tenia guardada una bona quantitat de documentació familiar (testaments, inventaris, cartes de defunció, de remçó, de donació, espolis, etc.), de la qual s'esmenten els títols i la pertinença. És a través d'aquestes fonts que hem pogut testimoniar fins a 1.005 antropònims, dels quals caldria descomptar-se alguns que es van repetint periòdicament; així, la xifra real es troba damunt els 940.⁶

El conjunt de la nòmina es manifesta en una varietat d'esquemes sintagmàtics. El més habitual el trobam al *prenom + cognom* (col·loquialment, *nom + llinatge*), acabat de consolidar entre els illencs durant el segle XIV, amb una freqüència del 90,3 %; correspon a 850 dels antropònims enregistrats. Molt manco estesa, només un 5,2 % s'adscriu a la combinació *prenom + cognom + renom* (*renom* significat *sobrenom* o *segon llinatge* segons la seva naturalesa), amb

² G. JOVER i J. PONS (2012), p. 792.

³ Miguel José DEYÁ BAUZÁ (2001), p. 194-199.

⁴ G. JOVER i J. PONS (2012), p. 794.

⁵ G. JOVER i J. PONS (2012), p. 809-810.

⁶ La repetició d'antropònims al llarg del document ha estat el major entrebanc per a una anàlisi acurada d'aquest corpus onomàstic. S'han eliminat sistemàticament tots aquells noms repetits que coincidien cronològicament i es trobaven pròxims en el text sota la voluntat de no esbiaixar les dades del present estudi. Molts d'aquests, per major claredat, anaven precedits de la fórmula deïctica EL DIT i variants, detall que ha facilitat la tasca de buidatge.

49 exemples; cal tenir en compte que la incorporació d'aquest tercer element es tractava d'un fenomen naixent que no cristal·litzaria fins als segles XVI-XVII, moment de la popularització definitiva del binomi actual del llinatge patern i matern. Del total, s'han enregistrat fins a 41 exemplars uninominals, el 4,5 %, 28 dels quals consten únicament de *prenom*: 10 d'ells són esclaus de l'heretat, mentre que els altres 18 són tots antropònims femenins; dels restants, només 13 presenten el *cognom*, sis d'ells fora cap determinant (BINIMELIS, CAPLLONCH, FARIGOLA, FEMENIA, QUER i XAMENA), segurament perquè l'autor no feia negocis amb cap altre homònim que pogués provocar confusió, i dos cognoms familiars pluralitzats (ELS GIBERTS i ELS LLULLS), i els altres cinc acompanyats de topònims forans (POCOVÍ DE SINEU, ROCA DE PETRA, RULLAN DE PETRA, SANTJOAN DEL PALAU DE MURO i SOLER DE FELANITX) com a especificatius inequívocs. En el cas de la nòmina femenina, qualsevol dels esquemes anteriors podia anar acompanyat d'un determinant referit a la filiació paternal o marital, de la sort de FILLA DE, MULLER DE O PARENT DE seguit de l'antropònim masculí escaient; comptam amb 18 exemples d'aquest fenomen, i 14 on la dona és mencionada de forma independent, circumstància la qual no era del tot habitual per bé que en l'inventari nostre en representi prop de la meitat. Pel que fa a les fórmules de cortesia, n'apareixen de forma puntual al document: l'ús de l'article personal EN és generalitzat únicament a un dels llibres de comptes, mentre que a la resta la seva presència és més aviat esporàdica i arriba a precedir aproximadament el 10 % del total d'antropònims, amb tan sols una aparició de la inflexió femenina NA; i els tractaments formals també hi surten molt anecdòticament: (1) MADÒ, (4) MISSER, (16) MOSSÈN, (1) SÈNYER, (1) SENYOR, (2) SENYORA.

Un altre component força present al llarg del conjunt, el trobam en un quart element extern al nucli nominal, però que apleix una funció identificativa, generant el que en podríem dir un *determinant exonímic*:⁷ es tracta d'un determinatiu toponímic, referit tot sovint a la població d'origen de la persona en qüestió, que serveix generalment per destriar els convilatans dels forans i eliminar la possibilitat de confusió per homonímia. Representen un 26,2 % del conjunt nominal, amb 246 aparicions, en la freqüència que segueix: (93) ARTÀ; (30) PETRA; (23) INCA; (22) SINEU; (17) POLLENÇA; (8) SANTANYÍ; (6) FELANITX i SANTA MARGALIDA; (4) MURO, PORRERES i SA POBLA; (3) MONTUÍRI i SANT JOAN; (2) ALCÚDIA i CAPDEPERA; (1) BINISSALEM, CALA PI, CAMPOS, MARIA, SELVA i SÓLLER. Paga la pena comentar que MANACOR apareix fins a 13 vegades, sempre a raó d'un

⁷ Amb el terme *determinant exonímic* volem referir-nos al fet que aquest especificatiu toponímic només era vàlid fora del poble de procedència. Volíem evitar anomenar-lo gentilici perquè, com veurem més endavant, la fossilització d'aquest recurs identificador esdevé un dels tants elements nuclears de la nostra nòmina de llinatges.

deute de doble titularitat, en contrast amb l'altre deutor, de fora poble. Entenem que la major part dels antropònims que no presenten aquest *exonímic* són vilans de Manacor, per bé que en alguns s'especifica la provenença de possessions d'altres termes (DE LLORAC de Lloret, DE PEDRUIXELLA de Pollença, etc.) i alguns dels llinatges fan pensar en una possible procedència forana, encara que no demostrable fefaentment (CERDÀ i CÀNOVES de Pollença, GILI i MOREY d'Artà, BARCELÓ de Porreres, entre d'altres).

La nòmina de prenom masculins enregistrada ascendeix fins als 59 i abasten un total de 894 dels noms, el 95,1 % del conjunt onomàstic. Els deu prenom més usats representen el 78,6 % del total, i els quinze més comuns, el 86 %, de manera que el ventall prenominal resulta més bé reduït i tendeix a una densitat de concentració bastant alta. Ordenats segons el percentatge de freqüència, els cinc prenom més populars al nostre document: JOAN (< JOANICO, JOANOT, JOANXO) al 16,6 %, PERE (< PEROT) al 15,3 %, ANTONI (< TONI) al 10 %, JAUME al 7,9 %, MIQUEL al 6 %. Al voltant de l'ús del 5 % i el 4 %: BARTOMEU, GABRIEL, GUILLEM (< GUILLEMÓ), BERNAT (< BERNADÍ), MATEU. Els prenom FRANCESC, LLORENÇ, MARTÍ i RAFEL, força habituals a l'actualitat, també anaven popularitzant-se poc a poc, fregant l'1,5 %, així com, encara que en menor grau, CRISTÓFOL, JORDI, PAU, SEBASTIÀ i TOMÁS. La recessió de prenom que foren comuns durant els segles XIII i XIV és palès en els esments escassos als BONANAT, FERRER, FERRIOL, GARAU, LLULL, MONSERRAT i RAMON (< 1 %), els quals comptabilitzen una repetició perhom, mostrant una incidència major en el conjunt cognominal, mentre que d'altres com NICOLAU havien començat a decaure feia manco temps i encara s'emprava amb certa assiduitat. A continuació, la resta de prenom amb una concurrència inferior a l'1 %, alfabèticament: ANDREU, ANSELM, ARNAU, BLAI, BONANAT, DAMIÀ, DANIEL, DOMINGO (< MINGUET), ESTEVE, EUSEBI, FELIU, FERRER, FERRIOL, FRANÇOY, GALCERAN, GARAU, GASPÀR, JULIÀ, LLUC, LLUÍS, LLULL, MACIÀ, MANUEL, MARC, MELCIOR, MONSERRAT, NADAL, PALOU, PASQUAL, RAMON, SALVADOR (< VADOR), SBERT, SILVESTRE, SIMÓ, UMBERT, VICENÇ, VIRGILI. Com podem veure, el fenomen de la hipocorística era bastant comú, i aquests apel·latius es construïen segons dos processos de derivació lèxica: l'intensificatiu afectiu, bé augmentatiu (cf. PEROT) bé diminutiu (cf. BERNADÍ), i l'afèresi (cf. VADOR), o fins i tot la combinació de tots dos (cf. MINGUET). Tot seguit, una comparació estadística dels vuit prenom més usats entre tres estudis diferents i el present, amb no gaire dècades de diferència entre elles, que demostren que el tret diferencial d'aquesta segona meitat del segle XV fou una major concentració pel que fa a les preferències prenominals, tot destacant percentualment l'increment de la presència dels prenom BARTOMEU, GABRIEL, MIQUEL i PERE:⁸

⁸ Al llarg del document, l'onomàstica d'aquests dos darrers prenom són les dates més recurrents per a la fixació de pagaments de censals; de fet, entre les dues dates sumen el 75 % dels hagiocrònims

1449 ⁹	1478 ¹⁰	1503	1523 ¹¹
JOAN 15 %	JOAN 21 %	JOAN 16,6 %	PERE 13,9 %
PERE 9,7 %	PERE 9,6 %	PERE 15,3 %	JOAN 12,8 %
ANTONI 7,1 %	ANTONI 9 %	ANTONI 10 %	ANTONI 12,3 %
JAUME 6 %	JAUME 7 %	JAUME 7,9 %	MIQUEL 7,8 %
BERNAT 5,2 %	MIQUEL 4,7 %	MIQUEL 6 %	JAUME 6,4 %
GUILLEM 4,6 %	BARTOMEU 4,2 %	BARTOMEU 5,2 %	BARTOMEU 5,1 %
BARTOMEU 4,2 %	BERNAT 4,1 %	GABRIEL 4,8 %	GABRIEL 4,4 %
MIQUEL 4,1 %	GABRIEL 3,6 %	GUILLEM 4,8 %	RAFEL 3,9 %
<i>Total</i> 55,9 %	<i>Total</i> 63,2 %	<i>Total</i> 70,6 %	<i>Total</i> 66,6 %

El repertori onomàstic femení present a l'inventari, per mor d'una casuística històrica que aquí no entrarem a analitzar, no assoleix una quantitat prou exhaustiva que ens permeti una aproximació detallada, però sí il·lustrativa. Les 33 dones esmentades corresponen a 23 prenom diferents, d'entre els quals deu provenen de la feminització de prenom masculins, mentre que la resta són genuïnament femenins; el fet que cap prenom aparegui precedit de l'article personal NA (llevat d'ASTÀSIA, on és una fórmula de cortesia) descartaria la possibilitat que les feminitzacions corresponguin als cognoms dels marits, que fou l'estratègia de nominació femenina més habitual als segles anteriors, i dona a entendre que escau interpretar-los com a prenom autèntics. A continuació, els prenom en ordre de freqüència: (3) ANNA (< ANNETA), ANTONINA (> ANTÒNIA), BÀRBARA i JOANA (< JOANETA); (2) CATERINA i MARIA (< MARIÓ); (1) AGNÈS, ANGELINA, BARCELONA, BLANCA, CÍLIA (> CECÍLIA), ELIONOR, EULÀLIA, JAUMETA, JORDIA, LLUÏSSA, MACIÀNA, MAGDALENA, MARGALIDA, MONSERRADA, PASQUALA, ASTÀSIA (> ANASTÀSIA), VIOLANT. Els hipocorístics esdevenen fins i tot més freqüents en l'onomàstica femenina fins al punt que registram tres vegades ANTONINA i algunes formes d'afèresi com CÍLIA o ASTÀSIA però sense trobar-hi cap original en la forma plena, indicis d'una lexicalització més primerenca dels hipocorístics femenins.

esmentats.

⁹ Enric MOREU-REY (1989), p. 1.

¹⁰ Enric MOREU-REY (1989), p. 1.

¹¹ Llorenç BUJOSA MIR (1987), p. 15.

El nombre de llinatges continguts al nostre nomenclàtor arriba als 370 cognoms, repartits entre 912 antropònims. Aquesta riquesa cobreix una ampla varietat dels processos de cognominalització, a saber: l'adopció de patronímics d'herència patrilínea (cf. ANDREU, MONTSERRAT, etc.) representa el 39 % del corpus a raó del 38 % de freqüència; d'hagioantropònims o hagiopotònims (cf. SANTCELÒNIA), l'1,5 % del corpus a l'1,5 % de freqüència; de toponímics¹² (cf. ALGUER o BAGUR), el 25,5 % del corpus al 23 % de freqüència; la fossilització de sobrenoms de tota casta (cf. CINCLAUS, MARÍ o TORNER), el 32 % del corpus al 36,5 % de freqüència; i l'aglutinació de sintagmes determinatius¹³ (cf. DESMÁS), el 2 % del corpus a l'1 % de freqüència. Les estadístiques anteriors, orientatives a falta d'un estudi més profund, indiquen que a Mallorca tingué força èxit el mecanisme d'herència dels prenomis paterns, fregant el 40 % de la totalitat de cognoms, a diferència de la resta de territoris de parla catalana, on els nombres oscil·laven entre el 25 % i el 30 %¹⁴ en aquestes mateixes dates, fenomen que provocà el recés de la proporció dels cognoms toponímics, els quals cap als segles XIII i XIV representaven al voltant d'entre un 40 % i un 50 %¹⁵ del conjunt onomàstic illenc.

Els deu cognoms més populars a la nostra font concentren un total de 139 repeticions, gairebé un 15,2 % del total, un percentatge notòriament manco dens que en el cas dels prenomis. En ordre segons la freqüència, es tracta de (25) BALLESTER, (19) GENER o JANER, (16) LLODRÀ, (14) MOREY, (13) CRESPI, (12) ANDREU, (11) FERRER (< FERRERA), (10) MARTÍ i SANTANDREU, (9) CASESNOVES. També hi figuren entre els més comuns, amb una incidència de prop de l'1 %: FONT, HOMAR, JOAN, LLULL, ROSSELLÓ, SERVERA. A tall il·lustratiu, anotam els vuit llinatges més comuns a Ciutat devers una trentena d'anys abans, al costat dels que nosaltres hem documentat, més representatius del sector oriental del Pla i del Llevant illenc, de manera que podem observar la variació diatòpica en la seva distribució territorial:

1478 ¹⁰	1503
JOAN	BALLESTER
SALA	GENER
OLIVER	LLODRÀ
SERRA	MOREY
BERARD	CRESPI
BAUÇA	ANDREU
PUIG	FERRER
RIERA	MARTÍ

A continuació teniu la resta de cognoms enregistrats amb una concurrència inferior a l'1 %, ordenats alfabèticament: ABELLÓ, ABRINES, AIXALÓ, AIXARTELL, ALAIX, ALBERTÍ, ALEMANY, ALGUER, ALOMAR, ALZAMORA, ALZINA, AMORÓS, ANTICH, ARBONA, ARENYS, ARMENGOL, AVELLÀ, BADIA, BAGUR, BALAGUER, BALIL, BANALS, BARBER, BARCELÓ, BARENYS, BARRERA, BATALLER, BATLE, BATLIU, BAUÇA, BENET, BENNÀSSER, BERARD, BERGA, BERTRAN, BESTARD, BINIMELIS, BISANYES, BISBAL, BLANQUER, BOADELLA, BOFÍ, BONANAT, BONET, BORGUNY, BORDA, BORDILS, BORDOY, BOSCH, BOTELLES, BOU, BOVER, BROSTAT, BRUNET, BUC, BURGUES, BUSQUET, CABANYELLES, CABRER, CAÇADOR, CAMETA,¹⁶ CAMPORELLS, CAMPOS, CANARI, CANET, CANOVES, CAPDEBOU, CAPELLÀ, CAPLLONCH, CAPÓ, CARBÓ, CARBONELL, CARNISSER, CARRETELL, CARRIÓ, CARRÓS, CASELLES, CASTELL, CASTELLAR, CASTELLÓ, CATALÀ, CATANY, CAVALLER, CERDÀ, CIFRE, CINCLAUS, CLAVELL, COLL, COLLET, COLOM, COLOMERS, COMELLES, COMES, COMPANYÓ, CORRO, COSTA, CREIXELL, CREUS, DANÚS, DARDER, DESCOLL, DESMÁS, DESPLÀ, DESPUIG, DEZCALLAR, DOMÈNECH, DOMENGE, DOMINGO, ESCANELLES, ESCARP, ESPLUGUES, ESTELRICH, ESTEVE, FÀBREGUES, FAR, FARIGOLA, FE, FEBRER, FELIU, FEMENIA, FERRAGUT, FERRANDELL, FERRANDO, FERRIOL, FIGUERA, FIOL, FLORIANA, FLORIT, FOIXÀ, FONOLL, FORNARI, FORNER, FORNS, FORTESA, FRAU, FULLANA, FUSTER, GABRIEL, GALÍ, GALLARD, GALLUR, GARCIES, GARRIGA, GASCONS, GAYÀ, GELABERT, GENOVART, GERRER, GIBERT, GIL, GILET, GILI, GINARD, GIRART, GONYALONS, GORNALS, GRIMALT, GROS, GUISCAFRÉ, GUITARD, HORRACH, HUGUET, HUMET, JAUME, JORDI, JOVER, JULIÀ, LLAMBIES, LLANERES, LLEÓ, LLINÀS, LLOBET, LLOMPART, LLUC, LLUFRIU, LLULL, LLUNA, LLUNES, MACARI, MACIÀ, MAIMÓ, MAIRATA, MALFERIT, MARRATES, MARC, MARÇAL, MARCÓ, MARESMA, MARÍ, MARINER, MARQUÈS, MARQUET,

¹² Sota l'hiperònim *toponímics* ens referim tant a topònims pròpiament dits com gentilicis que indiquin l'origen familiar remot.

¹³ Sembla ser, segons ENRIC GUINOT (2002, 39-41), que aquests cognoms sintagmàtics provendrien en última instància de terres de parlar salat, bé del llevant de la Catalunya Vella o de l'Occitània, i se'n descarta una formació endògena.

¹⁴ ENRIC GUINOT (2002), p. 31-34.

¹⁵ ENRIC GUINOT (2002), p. 28-31.

¹⁶ Pensam que la interpretació d'aquest cognom s'hauria d'atribuir a un derivat hipocorístic de CAMA, present a MIRALLES I MONTSERRAT (1997, 646) i explicat a BORJA MOLL (1982, 271), per bé que a MOREU-REY (1989, 3) es corregeix el cognom CAMATA —forma mal grafiada, pressuposa ell— per un SAMATA (a partir de l'homofonia ÇAMATA), de la família dels cognoms sintagmàtics, indocumentat a les fonts consultades.

MARTORELL, MAS, MASCORT, MASSAGUER, MATES, MATEU, MAYOL, MELIÀ, MELIS, MERCANT, MESQUIDA, MESTRE, MIERES, MIQUEL, MIR, MIRALLES, MIRÓ, MÒGER, MOIX, MOLL, MONJO, MONGET, MONROIG, MONSERRAT, MORA, MORER, MORERA, MORLÀ, MORRO, MORTER, MOYÀ, MULET, MULETS, MUNAR, NADAL, NEBOT, NICOLAU, NOVELL, OLESA, OLIVELLA, OLIVER, OLIVES, OLLER, PACHS, PADRÓS, PALMA, PARAIRE, PARERA, PASQUAL, PAU, PELEGRÍ, PELLISSER, PERDIGUERA, PERE, PERELLÓ, PERICÀS, PERPINYANA, PI, PICORNELL, PIRIS, PLANES, POCOVÍ, PONÇ, PONT, POSES, POU, PRATS, PREIXANA, PUIGGRÒS, PUJALS, PUJOL, QUART, QUER, RABASSA, RAMON, RAVANELL, REAL, RECORT, REIXACH, RIBES, RIBOT, RIERA, RIGO, RIGOLF, RIPOLL, RISSÓ, ROAIX, ROCA, ROGER, ROIG, ROMAGUERA, ROSSELL, RUBÍ, RULLAN, SABATER, SABET,¹⁷ SACOSTA, SAFORTESA, SALA, SALSET, SANOGUERA, SANSÓ, SANTACREU, SANTCELÒNIA, SANTJOAN, SANTJUST, SANXO, SANXET, SARD, SASTRE, SAURA, SBERT, SEGUÍ, SEGURA, SELLERES, SERRA, SEVA, SILVESTRE, SITGES, SIURANA, SOLER, SOLIVELLES, SOLS, SORELL, SUNYER, SUREDA, TALLADES, TÀRREGA, TEIXIDOR, TERRASSA, TOGORES, TORELLÓ, TORNER, TORRANDELL, TORRES, TORTOSA, TOUS, TRIANY,¹⁸ TRIES, TROBAT, TRUYOLS (< TRUYOLA), TUDELA, VADELL, VALENS, VALLCANERA, VALLDAURA, VALLESPÍ, VANRELL, VAQUER, VENSALA, VERGER, VICENS, VIDAL, VILANOVA, VIRGILI, VIVES, XAMENA.¹⁹

De l'anterior mostrari de cognoms, cal parar esment en alguns dels fenòmens lingüístics que s'hi produeixen. La feminització del cognom o prenom del marit ocoite en tots el casos en què una dona porta cognom (BORDA > BORD, FERRERA > FERRER, ROMAGUERA > ROMAGUER, PERPINYANA > PERPINYÀ, SANTCELÒNIA > SANTCELONI, TRUYOLA > TRUYOLS), llevat d'aquells que aparentment no permeten tal transmutació (cf. PARERA, REIXACH, VENSALA). Amb el benentès que els cognoms, en la seva virtut de llinatges familiars, arriben a emprar-se en última instància en qualitat de noms col·lectius, es pluralitzaven a través de la pertinent marca gramatical, desposseïda de qualsevol valor etimològic: MULETS, SOLS, VALENS (provinent de la simplificació de VALENTS), etc. La incidència de la derivació hipocorística és significativament menor que als prenom, per bé que

també es fa servir, i es generen dobles que amb el temps esdevenen cognoms diferenciats (cf. COLLET > COLL, GILET > GIL, HUGUET > HUG, LLOBET > LLOP, SANXET > SANXO, entre d'altres). En alguns cognoms toponímics perdura l'ús de l'estructura preposicional DE + TOPÒNIM, en determinats casos d'aparició esporàdica (cf. DE BERGA, DE LLUNA, etc.) i en d'altres fossilitzada, associada certament a la posició social de la família (cf. D'OLESA, DE ROAIX, DE TOGORES). El gran nombre de cognoms patronímics d'origen germànic certifica el desplaçament d'aquests prenom que foren tan comuns a terres catalanoparlants cap als segles XII i XIII, però que amb el temps s'anaren substituint per prenom cristians a ran de les reformes papals altmedievales i l'augment de la devoció popular vers determinats sants cap a la tardor medieval; representen el 32,3 % del conjunt cognominal patronímic, i els sis més presents al nostre document són, per freqüència, (6) GELABERT, GINARD i MIR, i (5) FRAU, GARAU i SALA.

Els renoms o sobrenoms encara no eren del tot habituals en els registres escrits del segle XV,²⁰ i aqueixa baixa densitat documental queda palesa en les només 49 vegades que apareix aquest tercer element a l'estructura dels nostres antropònims, al voltant d'un 5 % del total. Hem inclòs a la nostra llista de cognoms tots aquells sobrenoms que, si bé des del punt de vista funcional apareixen en aquesta tercera posició, són estructuralment cognoms aposats, a fi d'oferir-ne un mostrari integral.²¹ Ara bé, 18 dels renoms enregistrats s'han comptabilitzat com a tals per mor de la seva semàntica més determinativa, a saber, aquells sintagmes toponímics que prenen per referència el nom de la finca o possessió de residència familiar (EL FANGAR, LLORAC, EL PALAU, PEDRUIXELLA, EL RACÓ, EL RAFAL, HORTA, L'ULLASTRAR, LA VALL), els adjectius o substantius de caràcter malnominal (BELLUGÓ, CRESTA, GUINEU, LLOM, PENTINAT, SANALLETA, XOTI²²) i els qualificatius que servien per diferenciar familiars homònims (MAJOR i MENOR). Aquest és el conjunt íntegre dels sobrenoms presents a la nostra nòmina:²³

¹⁷ Segons *idem* aquest llinatge s'ha de llegir com CABET partint d'una forma heterogràfica ÇABET, homòfona de SABET, però fora donar-ne cap explicació que defensi tal asseveració. De fet, el llinatge SABET del nostre inventari queda ben documentat a MIRALLES I MONTSERRAT (1997, 746), amb més d'una desena de repeticions.

¹⁸ De tot el repertori cognominal, la forma TRIANY n'era l'única que no hem trobat testimoniada. No apareix enllistada al mostrari de MIRALLES I MONTSERRAT (1997), i a BORJA MOLL (1982, 123) s'hi esmenta un cognom patronímic TRIAN, d'origen germànic. La palatalització de la nasal dental per ventura s'hauria d'interpretar com una deformació analògica sota la influència de cognoms del tall D'ALEMANY, CATANY o GALVANY.

¹⁹ Hem regularitzat els nostres cognoms a fi d'homogeneitzar l'arbitrarietat ortogràfica del text i facilitar-ne la lectura i anàlisi. Els hem grafiat segons la forma més habitual actualment, fora voler endinsar-nos en una correcció etimològica.

²⁰ Andreu RAMIS PUIG-GROS (1997), p. 16.

²¹ Tots els sobrenoms traspassats a la bossa de cognoms estan documentats com a tals a MIRALLES I MONTSERRAT (1997), llevat del topònim CAMPORELLS i el patronímic MACARI, tots dos d'un caràcter cognominal clar.

²² Pareix que aquest malnom era comú a Pollença cap als segles XV-XVI. A BARCELÓ CRESPI (1986, 177) hi apareix dues vegades: una grafiat com a XOTI, l'altra com a XUTI. La segona grafia vendria a reflectir el tancament d'una *o* pretònica, fenomen comú en el parlar pollencí, fet que indueix a considerar que la pronúncia del malnom seria [ʃu'ti], tal vegada relacionable amb els mots *xot* o *xotinar*, provists d'una gran càrrega sarcàstica.

²³ Hem prescindit d'incloure-hi els renoms MAJOR i MENOR perquè entenem que la seva circumstancialitat no arriba a transcendir generacionalment.

ANDREU	MOIX	LLODRÀ	MACIÀ
BALLESTER	BERARD	LLODRÀ	SANALLETA
BALLESTER	CARRETELL	LLULL	DE LA CAVALLERIA
BALLESTER	LLUC	MACIÀ	LLODRÀ
BALLESTER	MARQUET	MARTÍ	FERRER
BARCELÓ	GABRIEL	MIQUEL	BALLESTER
BATLIU	BALLESTER	MORA	BALLESTER
BORDOY	D'HORTA	NICOLAU	BERARD
CÁNOVES	XOTÍ	D'OLESA	BATALLER
CASELLES	SEGUÍ	PARERA	MOREY
CERDÀ	DE PEDRUJELLA	RAMON	CAMPORRELLS
CRESPI	PAIRÉS	REIXACH	BELLUGÓ
ESTELRICH	MACARI	REIXACH	GUINEU
FORTESA	BURGUES	ROSSELLÓ	RECORT ²⁴
FRAU	DEL RAFAL	SANSÓ	LLOM
FUSTER	DE LA VALL	SANSÓ	SABATER
GARAU	MONSERRAT	SANTJOAN	DEL PALAU
GELABERT	DE LLORAC	SANXO	DEL RACÓ
GENER	PENTINAT	SANXO	GERRER
GIL	GROS	SARD	MARINET
JOAN	GROS	TRUYOLS	DEL FANGAR ²³
LLODRÀ	CASSET	VAQUER	DE L'ULLASTRAR
		VERGER	CRESTA

A fi de concloure la revisió del conjunt onomàstic que fins aquí ens ha ocupat, volíem acabar mencionant els noms dels quinze esclaus inventariats al nostre document, encara que sia de forma més aviat testimonial davant l'escassetat que hem trobat d'aquesta sort d'antropònims, fet que no ens permet oferir-ne una anàlisi acurada. Els prenom documentats segons freqüència són: (4) JOAN (< JOANICO), (3) MIQUEL, (2) JAUME, (1) NICOLAU, JORDI i PERE, pels homes; i (1) AINA, MACIANA, MAGDALENA, MARGALIDA i MARIA, per les dones. Dels quinze antropònims recollits, deu d'ells són uninominals, mentre que els cinc restants, homes tots ells, apareixen acompanyats de cognoms, potser presos dels seus anteriors propietaris: (2) BOU; (1) CANARI, NOVELL, SILVESTRE i VERGER. Excepcionalment, aquest darrer porta un malnom (CRESTA).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BARCELÓ CRESPI, Maria (1986). «Sobre antroponímia femenina a la vila de Porreres (1482-1516)». *Butlletí Interior*, núm. 26. Societat d'Onomàstica.
- (1988). «Antroponímia porrerenca (1545)». A: *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- (2009). «Alguns malnoms de Pollença a principis del segle XVII». A: *XXII Jornada d'Antroponímia i Toponímia*. Pollença: Universitat de les Illes Balears.
- BORJA MOLL, Francesc de (1982). *Els llinatges catalans*. Palma: Moll.
- BUJOSA MIR, Llorenç (1987). «Prenoms a Palma de Mallorca (segles XVI i XVII)». *Butlletí Interior*, núm. 30. Societat d'Onomàstica.
- DEYÀ BAUZÀ, Miguel José (2001). «La indústria textil a Manacor durant l'Antic Règim». A: *I Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor.
- GUINOT RODRÍGUEZ, Enric (2002). *Sobre prenom i cognoms: L'antroponímia medieval, eina d'anàlisi històrica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- JOVER, G.; PONS, J. (2012). *Possessions, renda de la terra i treball assalariat: L'illa de Mallorca, 1400-1660*. Girona: Biblioteca d'Història Rural.
- LLULL MARTÍ, Antoni (2003). «Alguns noms de persona que foren usuals a Mallorca en els segles XIII-XIV i que sobreviuen com a llinatges». A: *XVI Jornada d'Antroponímia i Toponímia*. Binissalem: Universitat de les Illes Balears.
- (2007). «Evolució del conjunt onomàstic cristià a Mallorca entre els segles XIII i XV». A: *Jornades d'Antroponímia i Toponímia*. La Real: Universitat de les Illes Balears.
- (2010). *Diccionari de noms de persona històrics i tradicionals a Mallorca*. Palma: Moll.
- MIRALLES I MONSERRAT, Joan (1997). *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MOREU-REY, Enric (1989). «Prenoms i cognoms a Mallorca en 1479». *Butlletí Interior*, núm. 36. Societat d'Onomàstica.
- RAMIS PUIG-GROS, Andreu (1997). *Malnoms a Llorito. Segles XIV-XX*. Binissalem: Di7 Edició.
- SANSÓ BARCELÓ, Sebastià (2018). *Manacor viu. Persones, poble i propietats (segles XVI-XX)*. Ajuntament de Manacor.
- SANSÓ R., Joan Lluís; SANSÓ R., Rafel (2008). «Els Ballester: nissaga manacorina». A: *V Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor.

²⁴ A SANSÓ BARCELÓ (2018), p. 615 i 624, respectivament, hi apareixen aquests dos malnoms familiars a les fonts estudiades per al segle XVI, però fora continuïtat documental posterior.